

ოპი ღა ეკონომიკა

„ომის პირველი მსხვერპლი ხდება სიმართლე“.
ჯონსონ ხაირამი

ნიკოზ მესხია

ეკონომიკის მეცნიერებათა
დოქტორი, პროფესორი

მთავარი თემა

N17/2008

სახელმწიფოს ბრძოლა საკუთარი ეროვნული ინტერესებისათვის მხოლოდ მაშინაა შედეგიანი, როცა მკაფიოდ ჩამოყალიბებული მისი მიზანი და ამოცანები. თითოეულ ქვეყანას საკუთარი პოლიტიკური ინტერესები გააჩნია, რომელიც შეიძლება ეწინააღმდეგებოდეს სხვა ქვეყნის სტრატეგიულ ამოცანებს.

ასეთ ვითარებაში სახელმწიფოებს შორის იწყება პოლიტიკური ბრძოლა, რომელიც მისი უკომპრომისობის შემთხვევაში შეიძლება სამხედრო დაპირისპირებაში გადაიზარდოს, რომელსაც უმეტესწილად ძლიერი ქვეყანა იყენებს სუსტის მიმართ და პირიქით (იშვიათად, მაგრამ მაინც ხდება). ამასთან, უპირველეს ყოვლისა, თანამედროვე პოლიტიკური სამყარო, არის შედეგი წარსულში

ძალადობისა, ხოლო მისი შენარჩუნება ასევე ძალადობით ხდება. ვიდრე საზოგადოება არ გადავა ცნობიერების ახალ ცივილურ პარადიგმაზე, მომავალშიც მსოფლიო პოლიტიკური რუკა ალბათ ძალადობით შეიცვლება. საუბარია იმაზე, რომ სახელმწიფოთა ტერიტორიული საზღვრები არის საუკუნეების მანძილზე წარმოებული მრავალრიცხოვანი ტოტალური და ლოკალური ომების შედეგი, რომელიც ყოველთვის მთავრდებოდა დაზავებით. ისტორიულ ჭრილში უსასრულო ომი არ არსებობს, მაგრამ ბევრი მაგალითია სახელმწიფოებს შორის უსასრულო ბრძოლებისა, რომლის ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილია მოკლევადიანი ლოკალური ომები.

ნებისმიერი ომი, რა სახის და რის საფუძველზეც არ უნდა იყოს იგი წარმოებული, ტრაგედია ყველასათვის, ხოლო ის, ვინც ომის წამომწყებია ან თავისი ქცევით და საქმით ხელს უწყობს მას, დამნაშავეა კაცობრიობის წინაშე. დედამიწაზე არ არსებობს ქვეყანა, რომელიც ომში გამარჯვების შედეგად გამდიდრებულიყოს (ვოლტერი). თუმცა, როგორც კაცობრიობის ისტორია გვიჩვენებს, ეროვნულ პატრიოტიზმთან და ღირსებასთან ერთად ომების საფუძველი ხშირად ბუნებრივი სიმდიდრე, განსაკუთრებით კი ენერგორესურსები ხდება. თანამედროვე ეტაპზე განსაკუთრებით მძლავრობს მორალი – „თუ გინდა მშვიდობა, ემზადე ომისთვის“ და მართლაც, ყველა სახელმწიფო ქმნის არმიას, აწარმოებს და იძენს საომარ ტექნიკას და უზარმაზარ თანხას ხარჯავს ომისთვის

მზადებაზე. დახარჯული ბიუჯეტიდან ნებისმიერი თანხა სამხედრო საქმეზე „დაკარგულია“, იგი ინვესტაცია ქვეყნის ეკონომიკის დეფორმაციას და ამცირებს საზოგადოების ცხოვრების დონეს.

სულ სხვა ნიშნებით ხასიათდება ომის შემდგომი ეკონომიკა. მისი ნგრევის და დეფორმაციის ხარისხი დამოკიდებულია საომარი მოქმედებების ხანგრძლივობაზე და ომის დროს გამოყენებული ტექნიკური საშუალებების დამანგრეველ ძალაზე, აგრეთვე მეომარი ქვეყნების სამხედრო ხელოვნებაზე და ომის წარმოების საერთაშორისო ნორმების დაცვაზე.

ასეა თუ ისე, საქართველო მაინც იქნა ჩართული რუსეთთან ომში, რომელმაც დიდი ადამიანური და ეკონომიკური უბედურება მოუტანა ქვეყანას და რომლის პირველი ზოგადი სოციალურ-ეკონო-

მიკური შედეგები (ვიდრე არ მოხდება მისი ზუსტი აუდიტირება), მხოლოდ მიახლოებით შეიძლება წარმოვიდგინოთ.

ეკონომიკური ზარალი

ომმა საქართველოს ეკონომიკას საკმაოდ დიდი ზარალი მიაყენა, თუმცა ერთი რამ უდავოდ ფაქტია – საომარ ვითარებაში საქართველოს ეკონომიკამ საკმაოდ მყარი მდგომარეობა გამოავლინა, რაც დაადასტურა კიდევ საერთაშორისო სარეიტინგო სამსახურმა Fitch-მა.

ეს ერთის მხრივ, განპირობებული იყო იმით, რომ უკანასკნელ წლებში საკმაოდ მომძლავრდა ქვეყნის ეკონომიკური პოტენციალი, ხოლო, მეორეს მხრივ იმით, რომ ომმა მიიღო მოკლევადიანი ხასიათი და მან მხოლოდ 5 დღე გასტანა. გა-

ჭიანჭურებულ ომს რუსეთთან საქართველოს ეკონომიკა ვერ გაუძლებდა და შედეგები კატასტროფული იქნებოდა.

ჯერჯერობით საქართველოს ხელისუფლებას არ დაუთვლია ომის შედეგად მიყენებული ზარალის მოცულობა, მაგრამ მის მიახლოებით სიდიდეზე მრავალი ერთმანეთისგან განსხვავებული ინფორმაცია დასახელდა სახელმწიფო სტრუქტურებიდან. საქართველოს ეროვნულმა ბანკმა ომის შედეგად მიღებული ზარალი შეაფასა დაახლოებით 1 მილიარდი დოლარით, ხოლო საქართველოს ეკონომიკური განვითარების სამინისტროს შეფასებით ზარალი 1 მილიარდ დოლარს აღემატება. იგივე განცხადება გააკეთა საქართველოს პრეზიდენტმა, ხოლო საქართველოს პრემიერ-მინისტრის მიერ ზარალის სიდიდე 3-4 მილიარდი დოლარით შეფასდა. ქართველ ექსპერტთა ერთმა ნაწილმა, სრულიად სამართლიანად აარიდა თავი ზარალის რაოდენობრივ-ღირებულებით შეფასებას, ხოლო მეორე ნაწილმა იგი 20-30 მილიარდ დოლარად შეაფასა, რაც, ჩემის აზრით, რეალობასთან ძალიან შორსაა.

საქართველოს სახელმწიფო სტრუქტურების, უცხოელი და ქართველი ექსპერტების მიერ ომის შედეგად მიყენებული ზარალის შეფასებაში, როგორც ჩანს, არაა საუბარი სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიაზე მიყენებულ ზარალზე, რაც არასწორია და ეწინააღმდეგება საქართვე-

ლოს ტერიტორიული ერთიანობის იდეოლოგიას. ამ შეფასებებში ასევე არაა შეტანილი ქვეყნის თავდაცვის ინფრასტრუქტურაზე და შეიარაღებაზე (ნაწილი გატანილ იქნა ნადავლის სახით) მიყენებული ზარალი, რისი დაზუსტება ალბათ უახლოეს მომავალში მოხდება.

დღევანდელი – ხილული, მატერიალური და რეპუტაციული, მომავალი ზარალი, რომელიც რუსეთთან ომის შედეგად მიადგა ჩვენს ქვეყნას, მოკლედ შეიძლება შემდეგნაირად ჩამოყალიბდეს:

– დაინგრა სამოქალაქო და სამხედრო ინფრასტრუქტურა, მათ შორის, აეროდრომები, ხიდები, რკინიგზა, შენობები, ნაგებობები, გადამცემი მაუწყებლობები, ავტომაგისტრალები, საპორტო ინფრასტრუქტურა და ა.შ. შიდა ქართლში დაზიანდა საწარმოები, რის გამოც შეფერხდა ქვეყნის ეკონომიკის ნორმალური ფუნქციონირება, დაეცა წარმოების ზრდის ტემპები;

– ომის შედეგად დიდად იზარალა საქართველოს ეკოსისტემამ. ბორჯომ-ხარაგაულის ნაკრძალში, რუსული ავიადამბოშვის შედეგად გაჩენილმა ხანძარმა, რომლის ჩაქრობა თითქმის ერთი თვე გაგრძელდა და უზარმაზარი თანხა დაჯდა, გაანადგურა ათას ჰა-ზე მეტი ხე-ტყე, 250 ჰა-ზე მთლიანად მოისპო ტყის საფარი, 750 ჰა-ზე განადგურდა ტყის 70%, დაიწვა ენდემური ჯიშები, რომლებიც შე-

ტანილია „წითელ წიგნში“;

– ფოთის ზღვის აკვატორიაზე სამხედრო ხომალდების ჩაძირვის შედეგად შავ ზღვაში ჩაიღვარა დაახლოებით 50 ტონამდე საწვავი, რის შედეგადაც მიყენებულმა ზარალმა წინასწარი მონაცემებით შეადგინა დაახლოებით ნახევარ მილიონზე მეტი დოლარი, ხოლო დაბინძურებისაგან ზარალმა 2 მილიონ დოლარს გადააჭარბა;

– გორთან ნაღმის აფეთქებით გაჩენილმა ხანძარმა გამოიწვია 720 ტონა ნავთობის დაღვრა და 2000 კვ.მ. ნიადაგის დაბინძურება, რაც საჭიროებს ნიადაგის შეცვლის ძვირადღირებული სამუშაოებს. ზარალი მიადგა „აზპეტროლს“, დაიწვა მისი კუთვნილი 13 ვაგონი და საწვავი. საქართველოს ეკოსისტემაზე მიყენებული ზარალის შესაფასებლად შეიქმნა სპეციალური კომისია, რომელიც იმავდროულად მოამზადებს მასალებს ჰააგის სასამართლოზე წარსადგენად;

– გორი-კასპის მონაკვეთზე რკინიგზის ხიდის აფეთქების შედეგად ზარალმა 1 მილიონ დოლარს გადააჭარბა. სომხეთმა ტვირთის შეჩერების (107 ვაგონი ხორბალი, 50 ვაგონი საწვავი) შედეგად თითქმის ნახევარი მილიონი დოლარი იზარალა. ასევე დიდი ზარალი მიადგა საქართველოს და აზერბაიჯანს (აღნიშნული ხიდი სამივე ქვეყნის ერთიანი ძალისხმევით აღდგენილ იქნა 10 დღეში);

– დიდი ზარალი მიადგა სოფლის მეურნეობას, კონფლიქტის ზონაში გაჩანაგდა და ცეცხლი წაეკიდა ნათესებს, გაჩანაგდა და აუღებელი დარჩა მოსავლის დიდი ნაწილი;

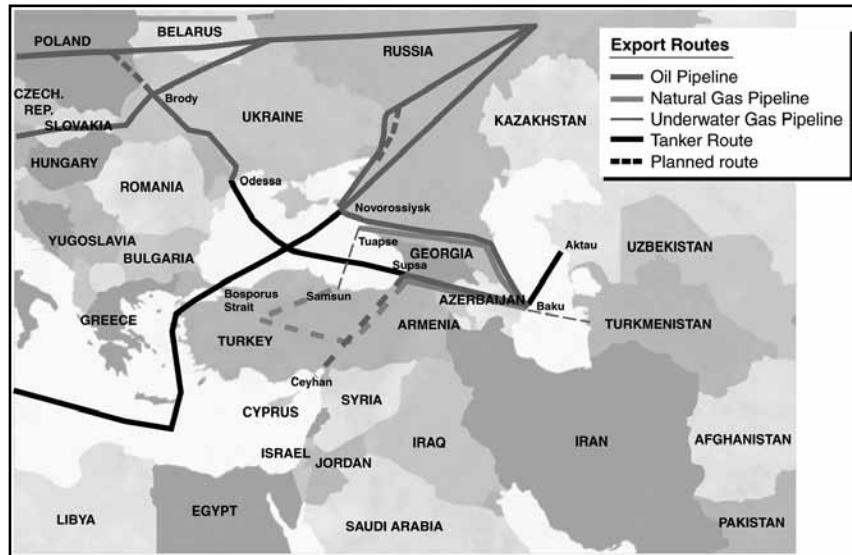
– მნიშვნელოვნად იზარალა საკურორტო ბიზნესმა არა მხოლოდ საქართველოში (ბათუმი, ქობულეთი, სოხუმი და ა.შ.), არამედ, მის გარეთაც (სოჭი, იალტა, ანაპა და ა.შ.). საქართველოს კურორტებზე დამსვენებელთა რიცხვი თითქმის 80 პროცენტით შემცირდა. რაც შეეხება ტურისტულ ბიზნესს, მან ომის შედეგად თითქმის შეწყვიტა ფუნქციონირება, დაახლოებით 100 ათასმა ადამიანმა უარი თქვა ტურისტულ მომსახურებაზე;

– დიდი ზარალი მიადგა საბანკო სექტორს და მასთან მჭიდროდ ინტეგრირებულ სამშენებლო ბიზნესს. საბანკო სექტორმა ერთი კვირით შეაჩერა აქტიური საქმიანობა, შიდა ქართლში კომერციული ბანკების ფილიალებს („პროკრედიტბანკი“, „საქართველოს ბანკი“, „თი-ბი-სი ბანკი“) გაცემული აქვთ თითქმის 100 მილიონამდე ლარის სესხი, რის დაბრუნებასაც საფრთხე შეექმნა. საომარი მოქმედებების შედეგად სენაკსა და გორში დანგრეულ იქნა ბანკის შენობები. ომის პერიოდში თითქმის მთლიანად პარალიზებული იყო სამშენებლო სექტორი;

– ზარალი მიადგათ კერძო მენარმეებს. განსაკუთრებით იზარალებეს ფარმაცევტულმა კომპანიებმა („ავერსი“, „პსპ“), რომლებსაც აფთიაქები ჰქონდათ განთავსებული კონფლიქტურ ზონებში. გაიძარცვა არა ერთი კერძო საწარმო (მათ შორის ქ. ფოთში არსებული „ნიკორას“ საწარმო). კომპანია „ელიტ ელექტრონიკის“ მალაზიები განადგურდა გორსა და თამარაშენში, ზარალმა შეადგინა ნახევარი მილიონი დოლარი. ადგილი ჰქონდა ენერგორესურსების უკანონო ხარჯვას რუსეთის საჯარისო ფორმირებების მხრიდან. კომპანია „ენერგო-პრო ჯორჯიას“ 6 მილიონი დოლარის ზარალი მიადგა. ასევე საკმაოდ იზარალებეს მობილური კავშირგაბმულობის კომპანიებმა („მაგთიკომი“ და „ჯეოსელი“). კონფლიქტის ზონებში დაზიანდა და გაიძარცვა მათი ტექნიკური საშუალებები, თუმცა მათ გამოიყენეს რა მოძრავი სადგურები, არ გაუწყვეტიათ მომსახურება. ჰაკერებმა დააზიანეს და დაბლოკეს ქართული ინტერნეტ საიტები, რითაც მათ რამდენიმე მილიონი ლარით იზარალებეს;

– ომის დაწყებასთან დაკავშირებით გარკვეული რყევები განიცადა სამომხმარებლო ბაზარმა, გაიზარდა მოთხოვნა სასურსათო პროდუქტებზე და შესაბამისად, ფასებიც, თუმცა პანიკა არ შექმნილა. მოსალოდნელი იყო სანავაზზე ფასების ზრდაც. სანავაზის შემოტანა ძირითადად ხდებოდა აზერბაიჯანიდან, რომლის სიია-

ფემ საშუალება მისცა ადგილობრივ კომპანიებს 5-10 თეთრით შეემცირებინათ საცალო ფასი. ამავე ოდენობით შეამცირა ფასები კომპანია „Rompelot-Georgia“-მ, რომელსაც ევროპიდან შემოაქვს ნავთობპროდუქტები;

– იზარალებს საქართველოში მოქმედმა უცხოურმა კომპანიებმაც. ქ. ფოთში არაბულ კომპანიას დაუზიანეს 300 ათასი დოლარის ღირებულების ტექნიკა, იზარალებს არენდატორებმაც – ერთი მილიონი დოლარის ზარალი მიადგა ქართულ-თურქული ნავთობის კომპანია „ჩენელ-ენერჯის“. ასევე იზარალებს ქართულმა და უცხოურმა ავიაკომპანიებმა, რომლებმაც შეწყვიტეს ფრენა რუსეთის სხვადასხვა ქალაქებში.

გარდა მატერიალურ-ნივთობრივი ზარალისა, ომმა საქართველოს საკმაოდ დიდი რეპუტაციული ზარალიც მიაყენა. უპირველეს ყოვლისა, საფრთხე შეექმნა ნავთობისა და გაზის სატრანზიტო არტერიას საქართველოს ტერიტორიაზე. კერძოდ, ნავთობსადენს „ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანი“ (სიმძლავრით 50 მილიონი ტონა – დღე-ღამეში მილიონი ბარელი ნავთობი) და გაზსადენს „ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანი“ (სიმძლავრით 30 მილიარდი კუბმეტრი გაზი წელიწადში). ასევე, მუქარის ქვეშ აღმოჩნდა ნავთობსადენი „ბაქო-სუფსა“ (145 ათასი ბარელი დღე-ღამეში) და ნავთობტერმინალები ბათუმში და ყულევში, სადაც შე-

მოდის ნავთობი ყაზახეთიდან და აზერბაიჯანიდან.

რუსეთ-საქართველოს კონფლიქტის შედეგად საერთაშორისო ენერგომატარებლებზე კავკასიაში იზრდება ტერორისტული აქტების საფრთხეები. როგორც ცნობილია, კომპანია „British-petroleum“-მა დიდი ზარალი განიცადა 5 აგვისტოს თურქეთის ტერიტორიაზე მომხდარი აფეთქებით ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის მაგისტრალზე, რომელიც, როგორც ჩანს, განხორციელდა სეპარატისტული ქურთული შეიარაღებული დაჯგუფების მიერ.

რეპუტაციული ზარალი მიადგა საქართველოს ტურიზმის სფეროს. ტურიზმიდან შემოსავალი საქართველოში უკანასკნელ 3-4 წელიწადში 5-ჯერ გაიზარდა. აღნიშნული სფეროს მეურნეობა საკმაოდ წარმატებით ვითარდებოდა. ცხადია, საომარმა მოქმედებებმა დააფრთხო უცხოელი ტურისტები და მოსალოდნელია, რომ რეპუტაციის შელახვის გამო, მათი ნაკადი (თუ ვითარება არ დარეგულირდება), არსებითად შემცირდეს.

აგრეთვე უნდა აღინიშნოს იმ ზარალზეც, რომელიც ქვეყანას მიადგა საქართველოში საომარი ვითარების გამოცხადების გამო. ამან გამოიწვია სახელმეკრულებო ვალდებულებების დროში გადანევა, რაც რა თქმა უნდა, მასში მონაწილე მხარეებისთვის ზარალის შემცველია. ამის ერთ-ერთ უტყუარ მაგალითად შეიძლება დასახელდეს არაბულ

კომპანიასთან დადებული ხელშეკრულება ფოთის ინდუსტრიული ზონის მშენებლობის შესახებ, რომლის ვადამ გაურკვეველი დროით გადაინია და მისი განხორციელების ბედი ჯერჯერობით გაურკვეველია, თუმცა მათი პირველი განცხადება დამაიმედებელია.

ომმა ნეგატიური გავლენა მოახდინა საქართველოს ინვესტიციურ გარემოზეც. ამერიკულმა ანალიტიკურმა ცენტრმა Global insight-მა ინვესტიციური უსაფრთხოების რისკი საქართველოში „4“-დან „5“-მდე გაიზარდა, ხოლო ბიზნესის წარმოების რისკის რეიტინგი – „3“-დან „3,5“-მდე, საქართველოს ეკონომიკური ზრდა 2008 წელს პროგნოზირებული 12 პროცენტთან, შესაძლოა 5-6 პროცენტამდე დაეცეს.

სერიოზული ეკონომიკური ზარალი მიადგა ომში მონაწილე საქართველოს სეპარატისტულ რეგიონს – სამხრეთ ოსეთს. ადგილობრივი დე-ფაქტო ხელისუფლება ზარალის მოცულობას 100 მილიარდი რუბლის მოცულობით აფასებს, ხოლო რუსეთის ხელისუფლება – 1 მილიარდი დოლარის სიდიდით. რუსეთის ეკონომიკური ქმედებიდან სამხრეთ ოსეთის მიმართ აშკარად იკვეთებოდა, რომ იგი მისი დამოუკიდებლობის აღიარებისთვის ემზადებოდა. ამის მკაფიო დასტურია ისიც, რომ რუსეთის სახელმწიფო ბიუჯეტში (ომის შემდგომ პირველსავე დღეებში), სამხრეთ ოსეთისთვის საბიუჯეტო ასიგნებები ცალკე სტრიქონად გამოიყო. საქართვე-

ლოში ამისათვის არავის მიუქცევია ყურადღება, არადა, ეს იყო მკაფიო ნიშანი იმისა, რომ მის ეკონომიკურ აღიარებას ტერიტორიული დამოუკიდებლობის აღიარებაც მოჰყვებოდა.

ომმა დიდი ზიანი მიაყენა რუსეთის ეკონომიკას. საფონდო ბირჟებზე მკვეთრად დაეცა აქციათა ფასი, რუბლის კურსი მნიშვნელოვნად დაეცა, ინფლაცია აგვისტოში გაიზარდა 0,4 პროცენტით. ქვეყნის საერთაშორისო რეზერვები შემცირდა 16,4%-ით, პრობლემები შეექმნა საბანკო სექტორის ლიკვიდურობას, აგვისტოს თვეში კაპიტალის გადინებამ თითქმის 20 მილიარდ დოლარს მიაღწია, საბანკო კრედიტების განაკვეთი გაიზარდა 8-10 პროცენტით. მოკლედ რომ ვთქვათ, უკანასკნელ წლებში მნიშვნელოვნად მომძლავრებული რუსეთის ეკონომიკა საკმაოდ შეირყა და ეს პროცესი დღითიდღე ღრმავდება.

რუსეთის ეკონომიკა უფრო ღრმა კრიზისს გადაურჩა მისი მსოფლიო ეკონომიკაში საკმაოდ მაღალი ხარისხით ინტეგრირებული გაბო. ევროპას და აშშ-ის გადანაცვტილი ჰქონდათ რუსეთისთვის საქართველოში წარმოებული ომისათვის ეკონომიკური სანქციების დანესება, მაგრამ საერთაშორისო ბიზნესის ზეწოლის შედეგად, იგი ფაქტობრივად არ განხორციელდა. გერმანელი, ამერიკელი, ინგლისელი და სხვა ქვეყნების ბიზნესმენები მოუწოდებდნენ თავიანთ მთავრობებს ეწარმოებინათ დიალოგი

რუსეთთან და თავი შეეკავებინათ სანქციებისაგან. ბიზნესმენებს მიაჩნიათ, რომ რუსეთს, რომელიც მსოფლიო ბირთვული იარაღის დაახლოებით ნახევრის მფლობელი, მსოფლიოში გაზის პირველი და ნავთობის მეორე მწარმოებელია, თანამედროვე მძლავრი შეიარაღების გავლენიანი ექსპორტიორი და აშშ დოლარის და სხვა უცხოური ვალუტის დიდი რეზერვის მფლობელია, აგრეთვე გაეროს უშიშროების საბჭოს წევრია, შეუძლია მთლიანად შეცვალოს დღევანდელი მსოფლიო ეკონომიკური წესრიგი და ანტისანქციებით პრობლემები შეუქმნას მსოფლიოს განსაკუთრებით კი ევროპის განვითარებულ ქვეყნებს. მიუხედავად რუსეთისადმი უცხოეთის დამოკიდებულების შერბილებისა, მისი ეკონომიკის რყევის პროცესი გრძელდება.

რა დაჯდა ომი?

რუსეთ-საქართველოს ომის ღირებულებით შეფასებას საკმაოდ დიდი დრო დასჭირდება. ომის კალკულაცია, ზუსტი აღრიცხვა იმისა, თუ რა დაჯდა საომარი მოქმედებები მხოლოდ სამხედრო უწყებებს შეუძლიათ, რადგან მხოლოდ მათ მიუწვდებოდათ ხელი დახურულ ინფორმაციაზე. შეიძლება საზოგადოებამ ვერასოდეს გაიგოს საომარი მოქმედებების შედეგად გამოწვეული ზარალის ზუსტი ღირებულება და ეს არცაა გასაკვირი, ასეთია ომის წარმოების წესი.

საქართველოს ხელისუფლებას ომთან დაკავშირებულ ხარჯზე ჯერჯერობით არანაირი ოფიციალური ინფორმაცია არ გამოუქვეყნებია. **საქართველოს პრეზიდენტის განცხადებით, შენარჩუნებულია ქვეყნის სამხედრო შეიარაღების 95 პროცენტი. სამხედრო ექსპერტების ვარაუდით, რუსეთის არმიამ საქართველოდან გაიტანა მაღალტექნოლოგიური და ძვირადღირებული იარაღი, მათ შორის, 65 ტანკი, 45 ერთეული ჰაერ-საწინააღმდეგო სისტემა და სხვა ტექნიკა.** რუსეთის მხარემ კი გაავრცელა ინფორმაცია, რომ საქართველოს ომი დღე-ღამეში 200 მილიონი დოლარი უფლებოდა, რაც ჩემის აზ-

რით მეტისმეტად გაბერილი ციფრია და ძალიან შორსაა ფაქტობრივ მონაცემებთან. ერთი რამ უდავოდ ფაქტია! საქართველომ საკმაოდ დიდი ხარჯი გაიღო ეროვნული არმიის შესაქმნელად, ბოლო ოთხი წლის განმავლობაში ქვეყნის თავდაცვაზე გამოყოფილი ასიგნებები სახელმწიფო ბიუჯეტის მთლიანი ხარჯების თითქმის ერთ მეხუთედს შეადგენდა. ქვეყნის თავდაცვაზე დახარჯული სახსრების ეფექტიანობის ხარისხი კი განისაზღვრება იმით, თუ რამდენად უზრუნველყო სახელმწიფომ ქვეყნის ტერიტორიული უსაფრთხოების დაცვის სტრატეგია. თუ ამ კუთხით მივუდგებით საკმაოდ ცუდ შედეგებთან გვაქვს საქმე.

რუსეთის სტრატეგიისა და ტექნოლოგიების დამოუკიდებელი ცენტრის ცნობით, საქართველოში წარმოებული ომი რუსეთს 12,5 მილიარდი რუბლი დაუჯდა (დღე-ღამეში 2,5 მილიარდი). ამ შეფასებაში შედის თვითმფრინავების და ვერტმფრენების აფრენის, ტანკების, ქვემეხების გადაადგილებაზე დახარჯული საწვავ-საპოხი მასალების ღირებულება. მათი ცნობით, რუსეთს ტანკის ერთი გასროლა 200 დოლარი უჯდება, არტილერიის ქვემეხისა – 150, ნალმის – 8, ავტომატის ათასი ვაზნა – 30, ავიაბომბი – 3000 და ა.შ. ომის ხარჯებში ყველაზე დიდი ადგილი დაიკავა საწვავ-საპოხის ღირებულებამ – 1,2 მლრდ რუბლი დღე-ღამეში. რუსეთის მხარის მტკიცებით, მას საომარ მოქმედებებში არ გამოუყენებია ძვირადღირებული მაღალი სიზუსტის იარაღი. ძირითადად იყენებდა ვადაგასულ ტექნიკურ საშუალებებს, რაზეც ალბათ სამხედრო ექსპერტებმა უნდა გასცენ პასუხი.

ომის ღირებულების შეფასებაში უამრავი ფაქტორი მონაწილეობს. დიდი და ძლიერი ქვეყნისათვის, რომელსაც გააჩნია საკუთარი შიდა რესურსები საომარი ტექნიკის წარმოებისათვის, ომში მიყენებული სამხედრო ზარალი ნაკლები საფრთხის შემცველია, ხოლო სახელმწიფოში, რომლის სამხედრო პოტენციალი ძირითადად იმპორტზეა დაფუძნებული, ომით მიყენებული ყოველგვარი დანაკარგი ნეგატიურად აისახება ქვეყნის პერსპექტიულ სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაზე.

ფულადი და მატერიალური დახმარებები

საქართველოს დახმარების ხელი მსოფლიოს მრავალმა ქვეყანამ, საერთაშორისო და რეგიონულმა საფინანსო-ეკონომიკურმა ინსტიტუტებმა გაუწოდა:

◆ გაეროს გადანყვებილი აქვს უზრუნველყო 57 მილიონი დოლარის მობილიზაცია ლტოლვილების დასახმარებლად 6 თვის განმავლობაში;

◆ ევროკავშირმა თავდაპირველად გამოყო 1 მილიონი, ხოლო შემდეგ 5 მილიონი ევრო დაზარა-

ლებულთა კვების, სამედიცინო და საბინაო უზრუნველყოფისათვის;

◆ ევროკომისია აპირებს საქართველოს 2008-2010 წლებში გამოუყოს 1 მილიარდი ევრო. გარდა ამისა, გათვალისწინებულია დონორთა საერთაშორისო კონფერენციის ორგანიზაცია და თანხის შეგროვება საომარი მოქმედებების შედეგად განადგურებული ინფრასტრუქტურის აღსადგენად;

◆ G7-მა გამოთქვა მზადყოფნა საქართველოს დაეხმაროს ეკონომიკის აღორძინება-განვითარებაში;

◆ აშშ-მ, მას შემდეგ, რაც საქართველოში გამოაგზავნა წარმომადგენლობითი დელეგაცია მიყენებული ზარალის შესაფასებლად, გადანყვითა გამოყო 1 მილიარდი დოლარი, საიდანაც 570 მილიონი გამოიყოფა 4,5 თვეში, ხოლო დანარჩენ 430 მილიონს გამოყოფს ქვეყნის ახალი ხელისუფლება კონგრესის გადანყვებულების შესაბამისად. აშშ გვპირდება დახმარებას ინვესტიციების მოზიდვაში;

◆ მსოფლიო ბანკმა გამოთქვა მზადყოფნა საქართველოს გამოუყოს 300-350 მილიონი დოლარის კრედიტი რეფორმების გასაგრძელებლად და ინფრასტრუქტურის აღსადგენად, ხოლო კომერციულ ბანკებს გაუხსნის 120 მილიონი დოლარის საკრედიტო ხაზებს;

◆ საერთაშორისო სავალუტო ფონდმა, მას შემდეგ, რაც მათმა ექსპერტებმა შეაფასეს ომით მიყენებული ზარალი, გადანყვითა გამოყოფს 750 მილიონი დოლარის კრედიტი 18 თვის განმავლობაში. აქედან, 250 მილიონი დაუყოვნებლივ გამოიყოფა, ხოლო დანარჩენი თანხა ექვსი ტრანშის სახით;

◆ ევროსაბჭომ, აშშ-მ, თურქეთმა, ყაზახეთმა, ბელორუსიამ, აზერბაიჯანმა, ისრაელმა, ქუვეითმა და სხვებმა გამოგზავნეს დიდძალი ჰუმანიტარული ტვირთი;

◆ ევროპის ჰუმანიტარული დახმარების ოფისმა გამოყო 6 მილიონი ევრო დაზარალებულთა დასახმარებლად;

◆ მსოფლიო სასურსათო პროგრამამ გამოყო 500 ათასი ევრო, ხოლო დანიის ლტოლვილთა საბჭომ – 300 ათასი ევრო;

◆ მოსახლეობისა და განვითა-

რების ევროპის საპარლამენტო ფორუმმა საომარი მოქმედებების დროს იძულებით გადაადგილებულ პირთა სამედიცინო გამოკვლევებისათვის 600 ათასი დოლარი გამოყო;

◆ ფრანგულმა არასამთავრობო ორგანიზაციამ *Premiere Urgence*-მ დაზარალებულთათვის გამოყო 200 ათასი ევრო;

◆ უკრაინამ საქართველოს თავდაპირველად 11 მილიონი დოლარი გამოუყო, ხოლო შემდგომ, როგორც ეს განაცხადა საქართველოს პრეზიდენტმა – 100 მილიონი დოლარი;

◆ საფრანგეთის ქ. ავინოეში 6 სექტემბერს ევროკავშირის წევრი ქვეყნების საგარეო საქმეთა მინისტრების გადწყვეტილებით საქართველოს გამოეყოფა 15 მილიონი ევრო. აღსანიშნავია, რომ რუსულმა სააგენტოებმა გამოაქვეყნეს საეჭვო ინფორმაცია, თითქოსდა ამ შეხვედრაზე გამოითქვა ეჭვი საქართველოსთვის მიყენებული ზარალის გადაჭარბებული შეფასების შესახებ. საქართველოს პრეზიდენტის განცხადებით ევროკავშირი დახმარების სახით 1 მილიარდ დოლარამდე გამოყოფს;

◆ გერმანიამ საქართველოსათვის ჰუმანიტარული დახმარებისა და ინფრასტრუქტურის აღდგენის ღონისძიებების ფარგლებში გამოყო 2,425 მილიონი ევრო, აგრეთვე აიღო ვალდებულება ლტოლვილებისათვის ბინების (სახლების) მშენებლობის შესახებ;

◆ ლტოლვილებს, როგორც სა-

ქართველოს, ასევე რუსეთის ტერიტორიაზე მრავალმილიონიან ფინანსურ დახმარებას ჰპირდება უმსხვილესი ეკუმენისტური ორგანიზაცია – ეკლესიათა მსოფლიო საბჭო, რომელიც აერთიანებს 100-ზე მეტ ქრისტიანულ ორგანიზაციას;

◆ ლტოლვილებს ჰუმანიტარული დახმარება აღმოუჩინა საქართველოს მოსახლეობამ, არასამთავრობო ორგანიზაციებმა, სახელმწიფო სტრუქტურებმა, კერძო სექტორმა (კომპანიები „მაგთიკომი“, „ჯეოსელი“, „ვისოლი“, „სახალხო ბანკი“, „საქართველოს ბანკი“, „თიბი-სი ბანკი“ და ა.შ.). აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ჰუმანიტარული დახმარების პროცესი არაორგანიზებულად და ქაოსურად მიმდინარეობდა. იგი არ იყო კოორდინირებული და არანაირ მონიტორინგს არ ექვემდებარებოდა. ამის მკაფიო მაგალითია ქ. ბათუმში საეკლესიო მსახურთა ანაფორაში გადაცმულ თაღლითთა მიერ „თანხის შეგროვება“ დაზარალებულთათვის.

ამრიგად, მსოფლიო საზოგადოებრიობამ გაჭირვების ჟამს საქართველო მარტო არ დატოვა. ჯერ-ჯერობით გაკეთებული განცხადებებისა და გადწყვეტილებების თანახმად, საქართველო უახლოეს მომავალში მიიღებს დაახლოებით 4 მილიარდ დოლარზე მეტ გრანტს და კრედიტს ომის შედეგად დაზიანებული ინფრასტრუქტურის აღსადგენად და ლტოლვილთა დასახმარებლად. საქართველოს პრე-

ზიდენტის განცხადებით მთავრობა მოსახლეობას ყოველგვარ ზარალს აუნაზღაურებს. დაინყო ლტოლვილთათვის სახლების მშენებლობა, რომლის კოორდინაცია და ხელმძღვანელობა საქართველოს პრეზიდენტმა შინაგან საქმეთა მინისტრს დაავალა. გავრცელებული ოფიციალური ინფორმაციით საქართველოს მთავრობა აპირებს ფონდ „ფენიქსის“ ჩამოყალიბებას, სადაც მოხდება დახმარების მიზნით გამოყოფილი თანხების აკუმულირება. ჩემის აზრით, მიზანშეწონილია ამ ფონდის მართვა დაევალოს რეგიონული მართვის საკითხებში სახელმწიფო მინისტრის აპარატს, იმ მოტივით, რომ აღნიშნული ორგანიზაცია სახელმწიფო სტრუქტურებს შორის ყველაზე კარგად და სრულად ფლობს რეგიონებში არსებულ სოციალურ-ეკონომიკურ მდგომარეობას და ინფორმაციას ომის შედეგად მიყენებული ზარალის შესახებ.

ოფიციალური ინფორმაციით, საქართველოს ხელისუფლების გადწყვეტილებით უახლოეს მომავალში შეიქმნება ანტიკრიზისული საბჭო, რომლის მიზანი და ამოცანები ჯერჯერობით საზოგადოებისთვის ბუნდოვანია. ვფიქრობ, აღნიშნულმა საბჭომ უნდა შეიმუშაოს ქვეყანაში შექმნილი კრიზისის დაძლევის მკაფიო და მეცნიერულად დასაბუთებული პროგრამა. თუ იგი დაემსგავსა დღემდე შემოთავაზებულ 18 და 50 თვიან ბუნდოვან სახელისუფლებო პროგრამებს, ეფექტიანი საბოლოო შედეგები ნაკლებად სავარაუდოა.

შესაძლოა გამოყოფილი და შეპირებული დახმარებები უახლოეს მომავალში კიდევ უფრო გაიზარდოს, მაგრამ ქვეყნის ეკონომიკური აღორძინება-განვითარება ჰუმანიტარული შემოწირულობებით შეუძლებელია. მთავარია ამ საგარეო ინექციებმა არ მოადუნოს ქვეყნის შიდა სამეწარმეო აქტივობა, ამასთანავე, ხელისუფლება უნდა განივიროს ქვეყნის წარმატებების ამსახველი, საზოგადოებისათვის გამაღიზიანებელი ყოველდღიური პიარკამპანიებისაგან და ძირითადი აქ-

ცენტი აიღოს მეცნიერულად არ-
გუმენტირებული გრძელვადიანი,
სტრატეგიული კონცეფციებისა
და პროგრამების შემუშავებაზე.
ამას კი სჭირდება ამ საქმეში გა-
მოცდილი, მაღალკვალიფიციური
პროგნოზირების უნარის მქონე
ადამიანური რესურსების ჩართვა,
რომლის დეფიციტი სამწუხაროდ
დღეისათვის სამთავრობო სტრუქ-
ტურებში აშკარად შეინიშნება.

მოსალოდნელი საფრთხეები

გამომდინარე იქიდან, თუ რო-
გორ სახეს მიიღებს რუსეთ-საქარ-
თველოს დაპირისპირება, მოსა-
ლოდნელია ახალი საფრთხეების
აღმოცენება, რომელთა შორის უნ-
და აღინიშნოს შემდეგი:

◆ დაუზუსტებელი მონაცემე-
ბით დღეისათვის რუსეთის ტერი-
ტორიაზე ცხოვრობს და მუშაობს
ნახევარ მილიონზე მეტი საქარ-
თველოს მოქალაქე, რომელთა ფუ-
ლადი გზავნილები ნათესავეებთან
საქართველოში ყოველწლიურად
შეადგენს 600-700 მილიონ დო-
ლარს. არის გარკვეული ალბა-
თობა იმისა, რომ რუსეთმა კონ-
ფლიქტის შემდგომი გამწვავების
შემთხვევაში მოახდინოს მათი დე-
პორტაცია, ან კიდევ გადაკეტოს
თანხების ოფიციალურად გად-
მოგზავნის არხები.

◆ საქართველო ჯერჯერობით
ნაწილობრივ მაინცაა დამოკიდე-
ბული რუსეთის ენერგორესურსე-
ბზე. გამორიცხული არაა რუსეთმა
საქართველოს მნიშვნელოვნად
გაუძვიროს მათი ფასი ან კიდევ,
უარესს შემთხვევაში საერთოდ
შეუწყვიტოს მოწოდება.

◆ საქართველოს რეალურ სე-
ქტორში საკმაოდ წარმატებით
ფუნქციონირებენ რუსული კომ-
პანიები – „ინტერ-რაო-ესი“,
„თელასი“, „ევრაზპოლდინგი“,
„ვაგონშემკეთებელი“, „ჭიათურ-
მარგანეცი“, „თბილავიამშენი“,
„ვი-თი-ბი“ ბანკი და ა.შ., რომელთა
საწესდებო კაპიტალში რუსეთის
კომპანიები ფლობენ საკმაოდ
დიდ ნაწილს. ვითარების შემ-
დგომი ესკალაციის შემთხვევაში,

არ არის გამორიცხული რუსული
კაპიტალის გადინება საქარ-
თველოდან. მათი ჩანაცვლება არ
არის პრობლემური, მაგრამ თვით
არასტაბილური ინვესტიციური
გარემოს დაფიქსირება საფრთხეს
შეუქმნის საქართველოში ახალი
ინვესტიციების შემოღინებას.
საქართველოს მხრიდან რუსულ
კაპიტალს არანაირი საფრთხე არ
ემუქრება და ეს განცხადება უკვე
გააკეთა ქვეყნის ხელისუფლე-
ბამ, მაგრამ არაა გამორიცხული
რუსული კომპანიების ნაციონა-
ლიზაციის შესახებ გამოგონილი
საბაბით, რუსეთმა მართლაც
გაიტანოს კაპიტალი. ჯერჯერო-
ბით ამის საფრთხე არ არსებობს.
რუსულმა ВТБ კომპანიამ, რომელ-
საც საქართველოში გააჩნია შვი-
ლობილი ორგანიზაცია „ვი-თი-ბი“
ბანკის სახით, განაცხადა, რომ არ
გაყიდის მას და არც გადახედავს
ქართულ ბაზარზე მის სტრატე-
გიას, პირიქით, ხელს შეუწყობს
მის განვითარებას, თუმცა დღევან-
დელი საქმიანობის ვექტორის სა-
პირისპიროდ შემობრუნება მთლი-
ანად იმაზეა დამოკიდებული თუ
როგორი იქნება რუსეთის სახელმ-
წიფოებრივი ეკონომიკური პოლი-
ტიკა საქართველოსთან მიმართე-
ბაში.

◆ ფინანსური დახმარებები,
რომელიც უცხოეთიდან საქარ-
თველოში შემოვა, ძირითადად ჰუ-
მანიტარული და ინფრასტრუქ-

ტურის აღდგენის ხასიათისაა და
არაა მიმართული რეალური სექ-
ტორის ინვესტირებისათვის. ომის
შემდგომ პერიოდში ინვესტიცი-
ური აქტივობის შემცირებამ, არაა
გამორიცხული, ნეგატიურად იმო-
ქმედოს ბიუჯეტში საგადასახადო
შემოსულობის ზრდაზე, რაც თავის
მხრივ დღის წესრიგში აყენებს წი-
ნასწარი პრევენციული ღონისძიე-
ბების გატარებას (სესხის ნაწილის
სახელმწიფო ბიუჯეტში მიმართვა,
ეროვნული ბანკის რეზერვებში
მოქცევა, საბიუჯეტო ხარჯების
შემცირება და სხვა). აგვისტოს
თვეში საბიუჯეტო პრობლემებმა
იჩინა თავი, ბიუჯეტს დააკლდა 50
მილიონი ლარი. ჩვენი პროგნოზე-
ბით წლის ბოლომდე მოსალოდნე-
ლია ბიუჯეტის დააკლდეს 300 მლნ
ლარამდე.

◆ რუსეთის მიერ აფხაზეთისა
და სამხრეთ ოსეთის დამოუკიდე-
ბლობის აღიარებამ შეიძლება ამ
ტერიტორიებზე შეამციროს ინ-
ვესტიციური რისკები და გაზარდ-
ოს უცხოელ, პირველ რიგში კი
რუსეთის ინვესტორთა სურვილი
დაეუფლონ ოკუპირებულ ტერი-
ტორიებზე არსებულ ქონებას,
რაც თავის მხრივ, კიდევ უფრო
გაართულებს საქართველოს ტერ-
იტორიული მთლიანობის უზრუნ-
ველყოფის პრობლემას. ამიტომაც
საჭიროა უფრო ქმედითი (საქარ-
თველოს პარლამენტმა ამ საკითხზე
უკვე მიმართა საერთაშორისო

ორგანიზაციებს) პრევენციული ღონისძიებების გატარება საქართველოს ხელისუფლების მხრიდან, რათა გამოირიცხოს კონფლიქტურ ტერიტორიებზე არსებული უძრავი კაპიტალის უცხოელ ინვესტორთა მიერ დასაკუთრება.

◆ მოსალოდნელია, რომ თუ კონფლიქტური სიტუაცია დროულად არ დარეგულირდა, უცხოური ინვესტიციური აქტივობა არსებითად შემცირდება. შეიძლება დაწყებული ინვესტიციები არ გავიდეს, მაგრამ ახალი ინვესტიციების მოზიდვა მნიშვნელოვნად გართულებულია. არ არის გამორიცხული საფრთხე შეექმნას საქართველოს სატრანზიტო ფუნქციას. ამაზე მიგვანიშნებს ის გარემოება, რომ აზერბაიჯანის ნავთობის სახელმწიფო კომპანიამ აგვისტოში ვერ მოახერხა ნავთობის ექსპორტი ვერც ერთი საექსპორტო მარშრუტით. რემონტზე მყოფი „ბაქო-სუფსის“ მარშრუტი 2006 წლის სექტემბრიდან, 2007 წლის აგვისტოში უნდა ამუშავებულიყო, მაგრამ ომმა შეუშალა ხელი. ასევე, შეჩერდა ექსპორტი ბაქო-ბათუმის და ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის მარშრუტებზე. გარდა ამისა, აზერბაიჯანის ნავთობკომპანიას თბილისში სექტემბრის თვეში უნდა დაეწყო 15 მილიონი დოლარის ღირებულების ნავთობბაზის მშენებლობა, რაც ომის გამო ოქტომბრისათვის გადაიდო. კომპანიის მიერ თბილისში ქიზ-

იყის ქუჩაზე გაზისა და ნავთობის რეზერვუარების მშენებლობისთვის შეძენილი იქნა 5 ჰა მიწა 3 მილიონ დოლარად, თუმცა დღეისათვის შეიძლება ითქვას ამ პროექტს საფრთხე ემუქრება. ასევე, ყაზახეთმა ჩაშალა ბათუმში ახალი ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნის მშენებლობა მიწის ფართობის უკმარისობის მიზეზით. ყაზახეთი და აზერბაიჯანი საქართველოში მიმდინარე ომის დროს აქტიურად ეძებდნენ ნავთობის ექსპორტირების ალტერნატიულ გზებს, რაც აშკარად მიგვანიშნებს იმაზე, რომ კონფლიქტის დაურეგულირებლობის შემთხვევაში საქართველოს სატრანზიტო ფუნქციას სერიოზული საფრთხე შეექმნება. აღსანიშნავია, რომ ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის პროექტიდან საქართველოს ბიუჯეტში შედის დაახლოებით 300 მილიონი ლარი, ხოლო ბაქო-სუფსის პროექტიდან – 20 მილიონი.

◆ ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ბიზნესი ხშირ შემთხვევაში კონფლიქტებს არ ცნობს და თავის საქმიანობას ჩვეულებრივ რეჟიმში განაგრძობს. მაგალითად, მიუხედავად კონფლიქტური სიტუაციისა, ინდურმა კომპანიამ 37,1 მილიონი დოლარის ინვესტიცია ჩადო საქართველოს ნავთობისა და გაზის სფეროში, ხოლო ბანკმა „რესპუბლიკამ“ იმის შემდგომ IFC-ს ბანკიდან იპოთეკური კრედიტისა და ბანკის კაპიტალის

გასაძლიერებლად 22 მლნ დოლარის ოდენობის საკრედიტო ხაზი გახსნა. ამავე დროს, საზოგადოებამ უნდა იცოდეს, რომ სამშენებლო ბიზნესის კრიზისი, რომელიც კონფლიქტამდე დაიწყო, წლის ბოლომდე უკიდურესად გაღრმავდება და ათასობით დასაქმებული ადამიანი უმუშევარი დარჩება. ამ კრიზისს ნაწილობრივ შეარბილებს ლტოლვილებისათვის ბინათმშენებლობის დაწყება.

◆ მოზღვაებული უცხოური ფინანსური დახმარებების არამიზნობრივმა და გაუაზრებელმა მიმართვამ ქვეყნის ფულად სისტემაში, შეიძლება გამოიწვიოს ინფლაციური პროცესების პროვოცირება. ამ კუთხით განსაკუთრებით საფრთხის შემცველია დევნილებზე ფულადი სახით დახმარებების გაცემა, ან კიდევ, ფულის არა ნაწილ-ნაწილ, არამედ ერთბაშად გაცემა. იმ შემთხვევაში, თუ უცხოური ფინანსური დახმარებები საქართველოში შემოვა მატერიალურ-ნივთობრივი ფორმით, ინფლაციური პროცესები ამ კუთხით არ იქნება საფრთხის შემცველი.

◆ გარკვეული ახალი საფრთხეების შემცველია ცრუ პატრიოტიზმის გამოვლენა რუსეთ-საქართველოს სავაჭრო ურთიერთობაში. რუსული წარმოების სამომხმარებლო პროდუქციის შეძენაზე უარის თქმა მომხმარებლის დაბალი კულტურის და ინტელექტის მაჩვენებელია. ამგვარი შემთხვევების პატრიოტული გრძნობის იდეოლოგიით პროპაგანდა მიუღებელია. ბიზნესი მტრული პოლიტიკისგან უნდა გათავისუფლდეს. ამერიკელი ვაჭრის მიერ რუსული არყის სანიაღვრეში ჩაშვება, ერთეული შემთხვევაა და არაფრის მეტყველია. ბიზნესის პოლიტიკით დაბლოკვა გამოიწვევს რუსეთის მხრიდან ვეტერინარული და ფიტოსანიტარული კონტროლის საბაბით საქართველოს აგრო-სამრეწველო პროდუქციის ექსპორტის მთლიანად შეჩერებას. ამის ნეგატიური შედეგი იქნება ექსპორტ-იმპორტის ჩაკეტვა და ქართულ ბაზარზე რუსეთის შედარებით ხარისხიანი

სამომხმარებლო და სხვა სახის საქონლის ჩანაცვლება შედარებით უზარისხო უკრაინული და თურქული პროდუქციით, ხოლო საქართველოს ექსპორტისათვის რუსული ბაზრის მთლიანად დაკარგვა.

◆ კონფლიქტურ სიტუაციაში უცხოური კეთილსინდისიერი ინვესტიციების მოზიდვა გართულებულია. ამ სიტუაციით

სარგებლობენ რა არაკეთილსინდისიერი ინვესტორები, ცდილობენ ქვეყანაში კრიმინალური სახსრების დაბანდებას და ფულის გარეცხვას, რაც, რა თქმა უნდა, საფრთხის შემცველია. გამომდინარე აქედან, ომის შემდგომ პერიოდში თითოეული უცხოური ინვესტიცია უნდა დაექვემდებაროს ყოველმხრივ შესწავლას და მონიტორინგს. ამ

საქმეში წამყვანი როლი უნდა იკისროს საქართველოს სახელმწიფო უშიშროების საბჭომ, კერძოდ, ეკონომიკური უსაფრთხოების ქვედანაყოფმა (თუ ასეთი რამ არსებობს).

* * *

უინსტონ ჩერჩილმა თქვა: „მე არ მჯერა, რომ რუსეთს ომი უნდოდას, მას მხოლოდ ომის ნაყოფი უნდა“.

РЕЗЮМЕ

ВОЙНА И ЭКОНОМИКА

Яков Месхия

Доктор экономических наук, профессор

Экономика Грузии продемонстрировала достаточно высокий уровень устойчивости в ходе военных действий, но цена войны оказалась значительной. По предварительным данным причиненный войной экономический ущерб колеблется в рамках 2-3 млрд. долларов США. Высоки также затраты на непосредственное ведение военных действий с Россией. Война негативно повлияла на темпы экономического роста, пострадала банковская система, уменьшились международные валютные резервы, поубавилась инвестиционная привлекательность, значительные убытки понесла туристическая отрасль, пострадала транзитная система страны и т.д. Крупнейшие международные рейтинговые агентства мира понизили долгосрочный рейтинг Грузии в национальной и иностранной валюте и повысили рейтинг рискованности ведения бизнеса.

В ходе военных действий российскими войсками частично разрушена военная инфраструктура и боевая техника Грузии, а также мосты железной дороги, порты, аэродромы, гражданские жилые дома, посевные площади и т.д.

Многие страны мира, а также международные финансовые и неправительственные организации оказали и оказывают большую гуманитарную помощь беженцам и материально-финансовую помощь Грузии на восстановление ее инфраструктуры. Международный валютный

фонд выделил кредит на сумму 750 млн. долларов, а Всемирный банк - 350 млн. долларов. «Большая семерка» выделит 15 млн. евро на поддержку экономики, США - 1 млрд. долларов, Украина - более 100 млн. долларов и т.д. Беженцам гуманитарную помощь оказывают различные благотворительные фонды, Евросоюз, Турция, Казахстан, Азербайджан, Беларусь, Израиль, Германия, Италия и другие страны мира.

Негативные последствия войны экономика Грузии будет ощущать и в будущем. На какое-то время иностранные инвесторы не могут быть уверены в безопасности своей деятельности и вложений в Грузии, что негативно повлияет на темпы экономического роста страны. В случае углубления конфликта с Россией не исключено бегство иностранного капитала, в том числе и Российского, а также рост цен на импортируемые из России энергоресурсы. Эхо войны окажет отрицательное влияние на развитие туристического бизнеса, ослабит транзитную функцию страны, снизить налоговые доходы бюджета, что негативно повлияет на динамику экономического развития Грузии.

Несмотря на то, что в результате военного конфликта экономика Грузии столкнулась с серьезными проблемами, при эффективном использовании внутренних и внешних ресурсных потенциалов, она может в скором будущем выйти на высокий уровень развития.

